
SERİ

B

CİLT

50

SAYI

2

2000

1951-2000
50.yıl

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

ORMAN FAKÜLTESİ

DERGİSİ

KENTSEL TASARIM SÜRECİNDE MEYDANLAR

Dr. H. Sanem ÇINAR ALTINÇEKİÇ¹⁾
Ar.Gör. Nilüfer KART¹⁾

Kısa Özet

Kent ve toplum kimliğinin oluşumunda en önemli rolü üstlenen meydan mekanının, insanların günlük yaşamlarının bir parçası olduğu, onları oluşturan geçmişi temsil ettikleri ve yaşamda toplumsal çeşitliliğe cevap verebilmek için gerekli fonksiyonlarda çeşitliliği sağladıklarını ve böylece ayrı değer ve insancıl boyut kazandıkları gözönüne alınarak bu mekanların düzenlenmelerine ayrı bir özen gösterilmelidir.

Kentsel tasarımın, kentsel çevre değerlerinin yeniden önem kazanması bağlamında uygulama alanında ve farklı ölçeklerde yararlanılabilecek bir disiplin olduğu bilinen bir husustur. Bu nedenle, ülkelerin tarihini, mimarisini, geleneklerini en güzel şekilde yaşatabilen, yerli ve yabancı turistlerin vazgeçemediği mekanlar olan meydanların da kentsel tasarım sürecinde düzenlenmesi gerektiği karşı konulmaz bir gerçektir.

1.GİRİŞ

Eski kent dokusunun tümüyle yitirildiği ve kimliksizleşen ülkemiz kentlerinde estetik ve işlevsel zenginliğin sağlanması ve korunması ancak kentsel tasarımın varlığıyla ayrı boyut kazanacaktır. Kentsel tasarım kamusal mekanın tasarımıdır ve hiçbir zaman bireysel çıkarlara hizmet etmemelidir. Aksi takdirde kentlerimiz değil kimlik kazanmak, mevcut kimliklerini de yitirecektir.

Kentsel mekan bütünü içinde, mimari yapılar ne kadar güzel sanat eserleri olursa olsun, yalnız başına bir anlam taşımazlar. Çözülmesi gereken, onlarla çevrelerindeki alanlarda bulunan gereksinimlere ve fonksiyonlara, genel anlamı ile yerleşmeye uyacak, organik bir bütünlük sağlanmasıdır (CROSBY 1967).Kentsel tasarım sürecinde kentsel mekanlar, yapıların cepheleri, meydanlar, sokaklar, yollar, parklar, tekil yada grup olarak tarihsel yapılar ile ayrıntı kazanırlar. Özellikle kent yaşamının vazgeçilmez konularından biri olan meydanlar geçmişten günümüze tarihi bir köprü işlevselliğinde ve kültür ortamı niteliğindedir.

Bu amacı gerçekleştirecek toplanma mekanları olan meydanlar, toplumsal yaşamı sürdürebilmek için gerekli olan bir araya gelme ihtiyacından doğmuş, toplumsal deneyimlerin sağlanmasında ve kentsel kimliğin oluşumunda önemli bir öge olarak ortaya çıkmıştır. Meydanların, hız-

¹⁾ İ.Ü.Orman Fakültesi, Peyzaj Planlama ve Tasarım Anabilim Dalı

lı kentleşme ve bunun beraberinde değişen sosyo-ekonomik yapı ve teknolojik koşullar nedeniyle görünüşleri günden güne değişmekte, bozulmakta ve kültürel kimliğinden uzaklaşmaktadır.

Kentsel mekanın düşün babası sayılan Krier, bu konuya şöyle bir açıklık getirmektedir: "Günümüzde kentin ortasındaki bir açık mekanın, çok önemli bir yeri vardır. Bugünlerde meydanlar daha az halk şenlikleri ve günlük kullanımlara sahne olmaktadır. Genelde sadece daha fazla temiz hava ve ışık temin etmeye yada en fazlasından büyük bir binaya geniş bir manzara sağlama, böylece de onun mimari etkisini çoğaltmaya yaramaktadır. Oysa eski tarihlerde ana meydanlar, her kentin hayatında çok önemli bir yer tutardı. Çünkü kamu ve toplum hayatının geniş bir bölümü buralarda yer alırdı. Bugün ise bu amaçlar için açık bir meydan yerine kapalı salonlar kullanılmaktadır (EŞKİNAT).

2. KENTSEL TASARIM İÇİNDE MEYDAN

Kent planlamanın çekirdeğini oluşturan kentsel tasarım, mevcut imar düzenimizdeki kent planlamanın kentsel yaşamdaki isteklerin karşılanmasındaki boşluklarını doldurması ve çözümsüz sorunlarla ilgili yeni bir imar düzeninin getirilmesi kapsamında işler. Kentsel peyzaj tasarımı, kentin tasarlanması sürecinde öncelikli yer olarak kentsel yaşamın bugünü ve geleceğini yönlendirmeli ve kentsel mekan yaşama sadece doğallığı getirme şeklinde algılanmamalıdır. Burada diğer bir ölçüt, yapısal formlarla kentsel mekan arasında hem işlevsel hem de görsel harmoniyi yakalamaktır (KAPLAN / KÜÇÜKERBAŞ 2000).

Kentsel tasarım kentsel çevre değerlerinin yeniden önem kazanması bağlamında yeni çevresel ve kentsel değerler yaratılmasında, kentsel-tarihsel çevrede, kentsel dokunun geleneksel değerlerinin bütünselliğinin korunmasında ve doğal çevre-peyzaj koruma ve kullanmaya dek çeşitli uygulama alanlarında ve farklı ölçeklerde yararlanılabilecek bir araç niteliği kazanmaktadır (ÇUBUK ve ark. 1999).

Kentlerde doluluk ve boşlukların organizasyonu sonucunda morfolojik yapıdan oluşan kentsel peyzaj, tamamen insan ve tarihin ürünüdür. İnsanlara layık beşerilemiş, artistik mekanlar yaratılması ve çağdaş sanatın şehircilikle ilgisinin kurulması önemlidir. Bu da kentsel peyzajın varlığı ile ölçülmelidir (ÇUBUK 2000).

LYNCH (1960)'a göre kentlerin tanımlanmasında etkili olan bazı yapısal ve doğal elemanlar bulunmaktadır. Bunlar; sınırlar, yollar, belirgin bir özelliği olan kentsel bölgeler, meydanlar, son olarak tarihsel ve toplumsal anlamı olan yapılar ve işaretlerdir. Kentsel imge elemanları genellikle birbiriyle etkileşim içerisindedir. Kent imgesinin vurgulanması, görsel yapının belirginlik kazanması, bütün bu elemanların tek tek ve birlikte belirli ilkeler çerçevesinde düzenlenmesiyle olanaklıdır.

Kentler yalnızca insanların barındıkları yerlerden oluşmayıp, toplu yaşam sonucu ortaya çıkan, kişisel yada toplumsal gereksinimlerin ve eylemlerin gerçekleştirildiği yapıların dışındaki alanları da kapsamaktadır. Kentsel mekan, yapıların sağladığı üç boyutlu özelliğinin yanısıra ekonomik, sosyal, politik, kültürel, dinsel vb. beşeri eylemlerle de çok boyutluluk özelliği kazanmaktadır. Yapıların yüzeyleri, meydanlar, yollar, parklar, tekil ya da grup olarak tarihsel yapılar ile kentsel mekan ayrıntı kazanır.

Ülkemizde kentsel mekan içeriğindeki meydanların yeri ve işlevi, önceleri hükümet binaları önünde tören meydanları, farklı yönden gelen taşıtları, yollarına sevk etmek üzere planlanan trafik meydanları, belediye denetiminde kolaylık sağlanması amacıyla süreli ve sürekli pazar meydanları, cami önünde yaya sirkülasyonunu sağlamak, halkın dağılma saatlerinde güvenli yaya alanları oluşturmak üzere planlanan cami meydanları olarak belirtilmiştir (SUHER 1998). Bugün

ise kentlere bakıldığında özellikle merkez bölgelerdeki mekanlar kentin kalbi olma özelliğini yitirmiş, ticari işlevlerin ağırlık kazandığı bir görünüm kazanmışlardır (OKTAY 1999).

Zaman içinde sınırlı bir alanda planlanan meydan düzenlemelerinin, nüfusun artmasıyla tasarlanan etkinlikler için gerektiği kadar alan sağlayamadığı, aynı zamanda artan taşıt, ulaşım talebi içerisinde kalması, bu yüzden etkinliklerin özel alanlara, stadyum vb. tesislere aktarıldığı bilinmekte, bu da meydanların gerçek kullanımını yitirmesine neden olduğunun bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır (ALTINÇEKİÇ 2000).

2.1 Meydan Kavramı

Meydan, sözlüklerde insanların toplandığı, etrafı binalarla çevrili, geniş ve düz alan olarak tanımlanmakla beraber, AKDOĞAN (1962)'ye göre meydan; halkın sosyal, dini ve ticari amaçlarla toplandığı, askeri ve siyasi gösterilere sahne olan açık alanlar olarak ifade edilmektedir.

Aynı zamanda meydan; kentsel sirkülasyonu başlatma ve yönlendirme ile kent insanına toplanma mekanı olarak hizmet veren geniş açık alanlar olup, bu mekanlar her türlü yerleşim biriminin odak noktası yada odak noktalarıdır (KÜÇÜKERBAŞ / ÖZKAN 1994). Meydan mekanı, aktif yaşamın merkezi olmasıyla beraber kent yaşamının bir kesitini sergilemekte ve aynı zamanda sosyal yaşamı yansıtan bir ayna görevi görmektedir.

Meydan kelimesine getirilen bir başka tanımlama ise, doğal çevre ve/veya yapılaşmış çevre öğeleri ile çevrelenmiş sınırlı bir mekan olmasıdır. Meydan kentte veya köyde olsun belirli bir amaca yönelik toplu etkinliklere olduğu kadar bireysel isteklere bağlı hareketlere de olanak sağlar. Bireysel ve toplu etkinlikler için hiçbir ödeme yapılmadan kullanıma açıktır. Bu kamu arazisini çevreleyen yapılaşmalar tarihsel gelişme sürecinde zaman içinde oluşur. Kent kimliğini yansıtan bu yapısal gelişme genelde korunması gereken bir ortak miras yaratmaktadır (SUHER 1998).

Bir kent sisteminin ve toplumun anahtar mekanları olarak kabul edilen meydanları daha fazla canlı tutmak ve toplumsal deneyimlere ulaşmak için daha fazla yaşanılması gereken mekanlar olarak kabul etmek uygun olacaktır. Bu nedenle, meydan kullanıcıları tarafından hem değişik bakış açılarıyla hem de etraflıca tanınmak ve algılanmak zorundadır.

Sanat ve kültür ağırlıklı bir yaklaşımla da, meydanların çoğunluğu, tarihi mabet ve anıtları, değerli mimari yapıtları çevresinde toplayan sanat ve kültür müzeleridir (GÜLEZ 1979).

Meydanlar, içerdiği fonksiyon ve özelliklerine göre de tarihi meydan, mimari meydan, resmi meydan, iskele meydanı gibi isimlerle de anılmaktadır (TANERİ 1978). Eski kentlerin, tarihi bölgelerinde, içinde dini, tarihi ve sanat değeri olan eserlerin yer aldığı meydanlar, tarihi meydan niteliğindedir. Birden fazla ulaşım ağının kesiştiği, kentin ağır trafiğini üzerinde barındıran meydanlar, trafik meydanı olarak anılırlar. Trafik meydanları, motorlu trafiğe de hizmet edebilirler. Bunun yanında birçok mimari yapının çevrelemiş olduğu alanlar da mimari meydan tanımına girer. Mimari yapılar, resmi yapılar olduğunda ve gerektiğinde resmi törenlerin yapıldığı alanlar olarak karşımıza çıktığında bu meydan, resmi meydan olarak da anılabilir. Fakat bazen bu meydan sınıflamaları, bu özelliklerin hepsini içine alıp, tek bir bütün olarak da karşımıza çıkabilir.

Meydanlar, kent yaşamının belirli bir işlevini, özel bir etkinliği yada özel bir yapıyı barındırdığında o işlev yada yapının adıyla da (Pazar Meydanı, Çeşme Meydanı, Savaş Meydanı, Yarış Meydanı gibi) anılmaktadır. Meydanın kendine özgü özellikleri (Pazar Meydanı, Trafik Meydanı gibi) hiçbir zaman otomatik olarak bir form oluşturmazlar. Bu nedenle bir pazar meydanı zaman içerisinde resmi bir meydan da olabilmektedir (ZUCKER 1959).

Örneğin, ne kentsel formlarıyla ne de mimarisi ile çekici olmayan fakat trafikle iç içe bir yaşamı barındıran Potsdam Meydanı (Berlin), tarihinde sürekli bir değişime sahne olmuştur. Savaş zamanı ve sonrasındaki yıkımlarla boş bir alan görünümünü sergileyen meydanın, Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra ulaşım ağının merkezi olması özelliği daha da belirgin hale gelmiştir (ŞENER / YILDIZ 1999).

Meydan kullanıldığı oranda, sosyal yaşantıyı biçimlendiren , buluşma ve diyalog ortamlarına sahne olduğu oranda canlı tutulabilen bir mekandır. Meydanlar kentin bir avlusu gibi düşünüldüğünde, kişilerin dinlenme, eğlenme ihtiyaçlarına cevap verici, kişiye kültürel yönden katkı sağlayıcı ve fiziksel ihtiyaçlarını karşılayabileceği bir nitelik taşımaktadır.

Kent meydanlarının toplumsal ve kentsel kaliteleri, çok fonksiyonlu olmalarına ve bireylerin toplumsal ve özel faaliyetlerini bu mekanlarda gerçekleştirme isteğine bağlıdır. Ancak burada önemli olan meydanın kullanıcıları için ve toplumsal aktiviteler için uygun bir mekan olması gerektiği de unutulmamalıdır (LEES 1994). Toplanma fonksiyonu gereği olan meydan, mekanla olan ilginin az olmasını gerektirecek kadar kapalı, sosyal ilişkilerin çok canlı olmasını gerektirecek kadar da açık olmalıdır (ALTINÇEKİÇ 2000).

2.2 Meydanların Niteliklerini Etkileyen Kentsel Tasarım Öğeleri

Dış mekanı oluşturan meydanlar, çevresindeki yapılaşmayı ayırıcı değil birleştirici olmalıdır ve bir bütünlük içerisinde ele alınmalıdır.

Her bir öğenin kendine özgü bir etki derecesi vardır. Bu öğeler; arazi kullanım biçimleri, çevrenin niteliği, çevre bileşenlerinden oluşan boyut ve oran, zaman, renk, malzeme, plastik, ışık ve yeşil öge ile beraber o mekanı kullanan kullanıcıların sosyal, kültürel özellikleri ile sınırlanır.

Meydan mekanını sınırlayan, duvar profillerini oluşturan yapıların veya diğer öğelerin, ölçü, malzeme, renk ve ışık etkisi meydana farklı bir boyut kazandırır (GİRİTLİOĞLU 1991).

2.2.1 Meydanda Döşeme

Döşemeler, farklı mekanlarda malzemede yapılan değişimlerle mekansal veya anlamsal tanımlamalara, yönlendirme ve doğrultu oluşturma gibi kentsel alan gereksinimlerinin çözümüne kolaylık sağlayan elemanlardır. Kaplama elemanları ile birlikte oluşturulan doku sayesinde, akslar, odak noktaları, merkezler gibi farklı noktalar tanımlanabilmekte, algılama ile kullanıcılara mesajlar verebilmektedir.

Döşemeler, kullanılacak yere, arazi şekline, amaca, bitki materyali ve çevredeki diğer objelerin kullanım şekline göre, büyük veya küçük boyutlu malzemedен, formal veya informal bir şekilde düzenlenmelidir.

Bir evin salon döşemesinin genellikle diğerlerinden farklı, değerli bir malzeme ile kaplanması gibi, bir kent meydanında kullanılan döşeme elemanı, kentin genel döşeme malzemesinden farklı olarak düşünülmeli ve tasarlanmalıdır. Çünkü meydanlar, şehrin özellikli ve gözde mekanlarıdır. Burada yaya ve taşıt ağırlığına göre, farklı yük taşıma kapasitesi olan, monoton olmayan, zaman zaman değişen, farklı desenler yaratılarak, meydanın vurgulanmasını sağlayan ve meydana yön kazandıran bir düzenleme yanında yoğun kullanımı taşıyabilecek kapasitede, dayanıklı, uzun ömürlü, hareketliliği kolaylaştırıcı, rahat yürümeyi sağlayıcı ve ışık yansımalarını önleyici nitelikte döşeme çeşitleri seçilmelidir. Bunun yanında, meydan zemin döşemesinin, zeminin eğimi, eğim yönü, oluşacak mekan etkisinde ve mekanda vurgulanacak öğenin etkinlik kazanmasında önemli rolü olduğu da unutulmamalıdır. Ayrıca malzeme seçiminde uyum, fonksiyon ile birlikte estetik bir düzenin oluşturulması da önemli bir konudur (ALTINÇEKİÇ 2000).

Malzemelerin, doğal özelliklerinin anlaşılması ve farklı malzemelerin birbirleriyle uyum kriterlerinin bilinmesi, tasarımcıya birçok seçenek sunarak, estetik ve ilginç döşeme dokuları oluşturmaya yardımcı olur (WALKER 1992).

Döşeme malzemesi, değişimiyle uyarıcı özelliği taşımaktadır. En klasik şekliyle, yaya ve taşıt trafiğinin ayrımını sağlamak için kullanılır. Sertleşen yüzey veya seviye farkıyla, kullanıcı, kullanımın değişerek farklı bir alana geldiğini hisseder (BEAZLEY 1960).

2.2.2 Meydanda Plastik

Heykel, çeşme ve çeşitli plastik öğelerin, en fazla kimlik kazanacağı yerlerin, meydanlar olduğu unutulmamalıdır. Plastik öğeler, düzeni vurgulamak, ihtişam kazandırmak, tekdüzeliği kırarak mekanı süsleyip, zenginleştirmek amacıyla yüzyıllar boyunca, her dönemde kullanılmıştır.

Görsel niteliklerle kentsel mekana estetik bir değer kazandırılmasında çeşitli amaçlara yönelik olarak yapılan tasarımda farklı disiplinlerin bir araya gelmesiyle ilginç ve çekici görünüm elde edilebilir. Suyun, heykel ve peyzaj ile birleşip teknik alanda kontrolün sağlanması ile mekanın etkisi de artacaktır (GİRİTLİOĞLU 1991). Bir meydanda yer alan objeler, o mekana canlılık verip bir odak noktası özelliği kazandırırken, meydanın, sosyal ve kültürel anlamını da ortaya koyarlar (TRANCİK 1986). Seçilecek bu objeler, ölçülerine, figüratif özelliklerine göre, yayalar için çekici bir işaret oluşturmalıdır.

Meydanlarda bulunan plastik öğelerin büyüklüğü ve formu, mekanla uyumlu, yaratacağı fonksiyonel ve sembolik etkiye göre değişiklikler göstermelidir (CURRAN 1983). Kentsel mekanda yer alan toplumsal sanat öğeleri kullanıcıların temasına her zaman açık olmalıdır.

2.2.3 Meydanda Renk

Görsel olarak algılanarak, estetik amaçlara hizmet eden, mekanın niteliğini belirleyen, ona birlik yada çeşitlilik kazandıran renk, kentsel mekanlarda yapılan düzenlemelerde, malzemeyi, tasarımı, kullanılan donatı elemanlarını ortaya çıkararak mekana ayrı bir derinlik ve bir boyut katar.

Rengin kentsel mekanlarda kullanım amaçları; kentte tanımlanmış mekanlar yaratmak, çeşitlilik içinde birlik sağlamak, görsel ilgi oluşturmak, işlevle biçim arasında denge kurmak şeklinde sıralanabilir (ÖZAYDIN 1999).

Kentsel açık alanlarda, renk kullanımında göz önüne alınacak kriterler; güneş ışığının geldiği yön ve açı, fonksiyon ve kimlik, kültürel geçmiş, iklim, materyal (malzeme) seçimi, perspektifler ve kalite olarak söyleyebiliriz (ÇUBUK ve ark. 1999).

Bu kriterler ışığında yapılacak kentsel mekan- meydan düzenlemelerinde rengin, insanın psikolojik durumunu doğrudan etkilediği göz önüne alınarak, insanları rahatlatan, canlılık ve enerji veren renkler kullanmak, kent yaşamı için daha doğru olacaktır. Ancak, bireylerin renklerden aldığı etki, bireyin yaşam tarzı, toplumsal yargılar, geçmişte yaşanan deneyimler, bireysel özellikler gibi özelliklere göre de değişim gösterir. Bu nedenle kentsel mekanlarda, meydanlarda yapılacak düzenlemelerde bireyden çok toplumsal yargılar, toplumsal beğeniler ön plana çıkarılmalıdır. Bundan anlaşılacağı üzere, kentsel mekanlardaki tasarım, biçim, malzeme gibi öğelerle birlikte renk de tek başına ulusal, bölgesel karakterleri ve yaşam tarzını yansıtır.

Renk kullanımında bir diğer dikkat edilmesi gereken nokta ise renklerin birlikte kullanımları yani uyumdur. Tasarımlarda önemli olan, renklerin birlikte nasıl, ne biçimde, ne ölçüde kullanılacağını bilmektir (ÇUBUK ve ark. 1999).

Yeni bir kentsel mekan tasarlanırken yada var olanı kullanıcılarına her bakımdan daha uygun konuma getirirken, tasarımcı herşeyden önce, buraya getireceği fonksiyonlara karar vermek, biçimlerine uygun renkler seçerek, hedefe armoni içinde ulaşmak zorundadır. Kopya ve tekrarlardan kaçınıp mekan kullanıcılarına uygun renklere sahip en küçük kent mobilyasından, döşemesi-ne kadar kendilerini rahat hissedip, mutlu olabilecekleri bir ortam hazırlanmalıdır (ERBAŞ 1998).

Sonuç olarak; mekana giriş noktaları ile özellikli noktalarda kullanılacak renk, diğerlerinden daha çarpıcı ve dikkat çekici ve yakın çevresindeki renklerden kontrast olmalı, doğal doku ve mimari doku özelliklerine uygun olmalıdır. Meydanı vurgulayıcı şekilde renk çerçevelemeleri yapılmalıdır. Ayrıca meydan içerisinde mekanlar yaratmada da kullanılabilmesi sağlanmalıdır. Tasarımlarda, biçim ve renk ilişkisi kurulmalı, malzeme ve donatı elemanlarıyla uyumlu olmalıdır. Renk dağılımı her zaman meydan tasarımını desteklemelidir. Renklerin kullanımında renkler arası bütünlük, zıtlık ve uyum dikkate alınmalıdır. Rengin kullanılacağı mekanın, iklimiyle ve aldığı ışığın etkisiyle insanlar tarafından farklı algılanacakları dikkate alınarak tasarımı yapılmalıdır. Renk, bir mekanın karakterini ve gözlemcide uyandırması istenen duyguyu ifade etme özelliğine sahip olup, kullanıcılar üzerindeki psikolojik etkisi de değerlendirilmelidir. Renk etkisi ile bir öge, daha ağır yada hafif, büyük yada küçük uzak yada yakın hissettirilebilir.

2.2.4 Meydanda Bitki

Meydan mekanına canlılık veren, değişik aktivitelerin dağılımında katkısı olan önemli unsurlardan biri de bitkilere dir.

Açık havada bulunmak, kent yoğunluğundan kurtulup nefes almak, insanlarla birarada olmak için kullanılan meydanlar, bir duraktır. İnsanlar bu alanlarda da ilgilerini çekecek birşeyler ararlar. Farklı ağaçlar, çalılar ve renkli geçişlerle görsel çeşitlilikler ve karışımlar sunan bir mekan, insanları çeker.

Bitkiler, birleştirici ve organize edicidir. Bir mekana görünüm bütünlüğü vermek, değişik elemanları kaynaştırmak ve mekanın dağılık kısımlarını düzenlemek için kullanılırlar (YILDIZCI 1988). Aynı zamanda bitkiler, yaşam sürelerince mevsimsel dönemlere uyarak görünümünün değişmesiyle farklı estetik potansiyeller kazanırlar.

Bir meydanda, meydanın ne amaçla kullanılacağı, fonksiyonlarının neler olacağıın belirlenmesi önemli bir husustur. Çünkü bu doğrultuda bitkilendirme ile gerek biçimsel gerekse işlevsel açıdan kavranabilen mekanlar yaratmak kolay olacaktır.

Bitkilendirmeyi yaparken, çevresindeki binaların ölçeğine uygun, sade, basit bir düzenleme ile bitkilerin uygunluğu, kirliliğe duyarlılığı ve teknik sorunlar da gözardı edilmemelidir. Meydanlarda sert zemin etkisini kırıcı nitelikte, yerden en az 1.50-1.80 m. yükseklikte dallanarak geniş taç oluşturan ağaçlarla gölgeleme sağlanarak, herdem yeşil ve yaprağını döken bitkiler arasında kurulacak denge ile kışında görsel ve olumlu etkisini sürdürecektir bir çevre yaratılmaya çalışılmalıdır. Tarihsel dokunun ağır bastığı alanlarda yapılacak bir bitkilendirmede, öne çıkarılması gerekli olan alan parçası yada yapıların etkisini vurgulayacak şekilde bitkisel elemanlara yer verilmelidir.

Bitkileri kullanırken, yapılar ile bir bütün oluşturacak şekilde değerlendirmek, gerek estetik açıdan, gerekse yeşil elemanların kent içerisindeki işlevleri açısından, kent halkının kısa bir süre için de olsa, doğa özlemlerini gidermek amaç olmalıdır.

Bitkilendirmede estetik ve fonksiyonellik dışında dikkat edilmesi gereken bir diğer konu da bitkilerin kentsel etkilere gösterdiği tepkilerdir. Yani sıcaklık, nem, rüzgar, hava kirliliği, kök

solunumu, besin maddesi ve su alımı gibi faktörlerin hepsi kentlerde bitkilerin doğal yetiştirme yerlerine göre değişiklikler gösterirler. Bunun yanında, dikilmesi düşünülen bitkilerin, uzun ömürlü olması, kent kullanımlarında tercih sebebidir.

2.2.5 Meydanda Işık

Mekanların niteliğini, karakterini belirleyen değerleri algılayabilmek için ışığa gereksinim vardır. Işık denince yalnızca güneş ışığı değil, ay ışığı ve yapay ışıklandırma da anlaşılmalıdır.

Aydınlatma tasarımı, karmaşık teknolojilerin ve ayrıntılı kavramların bir bütünüdür. Peyzaj aydınlatması güvenlik ve estetik olmak üzere genelde iki ana amaca sahiptir. Aydınlatma tasarımına başlarken bu amaçlar dikkate alınmalıdır. Aydınlatma planı tasarımcısı, kullanıcıların farklı biçimde algıladıkları ve etkilendikleri kompozisyonlar dizisini oluşturabilmek için ışığın kendisine sağladığı avantajlardan maksimum ölçüde yararlanabilmelidir (SEÇKİN 1998).

Kentin geçmişini, kültürel birikimini yansıtan, tarihi, çağdaş yapılar, mekanlar günışığında tüm görkemleri ile görünürken, karanlık içerisinde de yok olan güzellikler, ürkütücü ve terk edilmiş bir izlenim uyandırır (ALTINÇEKİÇ 1997). Tarihi yapıların çevrelediği meydanlarda, meydanı sınırlayan yapıların daha yoğun aydınlatılması, mekanın doğru algılanmasına yardımcı olur. Şekil, form ve renklerin algılanmasında ışığın kalitesi, miktarı, yönü önemli rol oynar. Bir meydana ışığın etkisi, yıl içindeki zamana, gökyüzündeki bulut miktarına, gün içindeki zamana ve başka bir obje tarafından yaratılan gölge etkisine bağlıdır.

Yapay ışık kaynakları ile renk, yön, güç imajları üstünde kontrol sağlanabilir ve bir yapının detaylarına dikkat çekmek için ışık kaynakları kullanılabilir. Özellikle kentsel alanlardaki bazı noktalarda gece yapılan aydınlatmalar ile gündüz görünümünden çok daha etkileyici sonuçlar elde edilebilir.

Meydan aydınlatmasında, özellikle dikkat edilecek bir nokta, meydanın giriş ve çıkış noktalarıdır. Bu noktalar, meydanın diğer bölgelerinden daha yoğun aydınlatılmalıdır. Ayrıca meydana bulunan çeşitli objeler, su öğeleri gibi kentsel elemanların aydınlatılması da daha yüksek düzeyde ve daha farklı etkiler yaratacak, onlara boyut kazandıracak nitelikte olmalıdır.

Meydanın aydınlatılması, meydanın 24 saat kullanımını sağlar, kullanıcılara güven duygusu verir ve mekanda kalma süresini uzatır (RUBENSTEIN 1992). Yeterli aydınlatma olmayan kentsel mekanlar, meydanlar, çeşitli suçlara zemin hazırlar. Ancak aydınlatma miktarı da çok önemli bir konudur. Çok fazla aydınlatılmış, çok büyük spotlarla ışıklandırılmış alanlar rahatsız edici ışıklara ve sonucunda da kullanıcı sayısının gittikçe düşmesine yol açar.

2.2.6 Meydanda Zaman

Zamanı, doğal çevrenin değişen ritmi, mimari çevrenin geçmiş yansıması, yaşam şartlarındaki hareketlilik ve değişkenliği algı yoluyla kent kullanıcılarına yansıtan bir dördüncü boyut olarak tanımlayabiliriz.

Zaman, kullanıcıların mekanda bulunduğu süre olarak ele alındığında, meydanın oluşumuna, meydanın yaşanırlığına ve algılama süresine katkıda bulunur (ALTINÇEKİÇ 1997). İnsan, o mekanı algıladığı sürece, o mekân, canlı, yaşanılabilir bir mekandır. Bu da zamanla değişim gösteren bir olgudur. Fiziksel olarak ölçülebilen mekânın izlendiği süre, kişiden kişiye zamanı değerlendirme anlayışlarının farklı olmasından ötürü değişiklik gösterir.

Kişilerin, hayatlarını sürdürmek için gerekli eylemleri (yeme, içme, uyku, vb.) ve yapmak zorunda olduğu çeşitli faaliyetlerin (iş ve eğitim gibi) yanısıra rekreatif amaçlarla kullandığı sınırlar

lı zamanları sözkonusudur. Kişiler, bu zaman süresince kentsel mekanları algılamaya çalışır. Kullanıcının, bu mekanlardaki hareketine bağlı olarak algılamasını tamamladığında, geçtiği mekan ve onun öğeleri hakkında izlenimler kazanır.

Şonuç olarak, kentsel mekan ve özellikleri zamansal değişimle algılanır. Meydan düzenlemelerinde, canlılık gösteren yer ve objelerin belirlenmesi gibi konularda bize bilgi vermesi ve ayrıca tarihsel nitelikteki alanların mekan algılamasına katkıda bulunabilmek için de onların zaman içinde kazanmış oldukları tarihsel değer ve fonksiyonların vurgulanacağı mekan düzenlemeleri gerçekleştirilmelidir.

2.2.7 Meydanda Ölçü

Kentsel mekanlarda kullanıcıların kendilerini rahat ve huzur içinde hissetmeleri için bu mekanların ölçęinin ve oranının insan ölçęi ile ilişkilendirilmesi gereklidir. İnsan ölçęi gerçek boyutların ölçümüdür. Mekan insan figürünün oranlarına göre karşılaştırılarak oluşturulur.

Meydan düzenlemelerinde, insan ve bina boyutları arasındaki ilişki çok önemlidir. Bina boyutları insan ölçęine uygun bir şekilde tasarlanırsa meydanın karakterini olumlu yönde etkiler. Meydan, insana kuşatılmışlık ve beraberinde mekan hissini duyumsatmalıdır.

Essex Country Council tarafından hazırlanmış kentsel tasarım rehberinde, MOUGHTIN (1992)'e göre, eğer dengeli bir mekan yaratılmak isteniyorsa , binaların yüksekliği ile alanın arasındaki ilişki önemlidir. Yükseklik ile genişlik arasındaki oran çok yüksekse kullanıcı üzerinde ezilme hissine , çok düşükse acizlik hissine neden olabilir.Yükseklik ile genişlik arasındaki dengeli oran max. 1:4 olmalıdır. Binalarla çevrelenmiş meydanlarda, cepheler anlam ortamının sistemini kuran strüktürel bir figür olarak algılanır. Bu cepheler figür olarak algılanabildiği oranda meydanın, anlam bütünlüğü, okunabilirliği ve tutarlılığına katkıda bulunur. Böylece ölçü dengesinin oluşumu sağlanmış olur.

3. SONUÇ

Meydanlar, kentsel prestij mekanları olmaları, çeşitli fonksiyonları içinde taşımaları ile tarih içerisindeki önemlerini günümüzde de sürdürmelerinin yanısıra kent halkının rekreasyonel gereksinimlerinin karşılanmasında önemli işlevler görmesi gereken kentsel açık alanlardır. Tarihi, kültürel, ticari, turistik amaçlar ile rekreasyonel fonksiyonları da üstlenen bu mekanlarda her anlamda kalitenin sağlanması olgusu, kullanımı teşvik eden bir unsur olarak görülmektedir. Meydanları sınırlayan yapılar, simgesel, tarihi ve mimari değerleriyle çevreledikleri meydana nitelik ve anlam kazandırmaktadır (ALTINÇEKİÇ 2000).

Meydan düzenlemelerinde, kültürel mirasın korunması zorunluluğuna dikkat edilerek ve düzenleme öncesinde kullanıcıların istek ve eğilimleri gözönüne alınarak, güvenli ve rahat bir şekilde bu alanlardan yararlanması sağlanmalıdır. Ayrıca, meydanların çeşitli işlevleri yerine getirmesi yanısıra, mekansal boyutlarının insan ölçęi ile birlikte onları oluşturan öğelerin niteliklerinin ve içinde buldukları çevre ve diğer öğelerle uyumlarının (malzeme, renk, aydınlatma, bitkilendirme, vb.) da etkin bir karakter kazanmalarında önemli bir rol oynadığı gözardı edilmemelidir. Bu kriterlere sahip bir meydanın görsel düzeyde getireceği psikolojik rahatlığının yanısıra, kültürel doygunluk sağlama ve kentlilik bilincini aşılama katkıda bulunacağı da unutulmamalıdır.

Günümüzde de yerine konulmaz değerleri ile önemli işlevleri olan meydanlar ülkemizde sürekli değişen sosyolojik, teknolojik ve ekonomik koşullar nedeniyle tahrip edilmekte, kullanım amaçları ve bunun sonucunda da görünüşleri gündün güne değişmekte, bozulmakta ve kültürel

kimliğinden uzaklaşmaktadır. Avrupa Topluluğu'na girmeyi amaçlayan bir ülke olarak kentsel tasarım ile ilgili tüm konulara gerekli özen ve önemin verilip birbirinden bağımsız, tek tek yapılan uygulamalar yerine birbiri ile örtüşen uygulamaların yapılmasına çalışılmalıdır. Ancak bunun sonucunda kentin kimliği ile çevresel nitelik ve kalite ortaya çıkacaktır.

KAYNAKLAR

- AKDOĞAN, G., 1962: İstanbul Peyzajının Tanziminde Peyzaj Mimarisi ile İlgili Problemler ve Ana Prensipler. A.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları, No:194, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- ALTINÇEKİÇ, S., 1997: Kentsel Alanlarda Mekan Organizasyonu ve Beyazıt Çevresi'nin İrdelenmesi. İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, A Serisi Cilt 47 Sayı 2 ,İstanbul.
- ALTINÇEKİÇ, Ç., S., 2000 : İstanbul Metropolü'nde Meydanların Rekreatif İşlev Yönünden Önemi Üzerine Araştırmalar. İ.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- BEAZLEY, E., 1960: Design and Detail of the Space Between Buildings. Architectural Press Ltd., London.
- CROSBY, T., 1967: City Sense. Studio Vista London, Reinhol Publishing Corporation, New York.
- CURRAN, R. J.,1983: Architecture and the Urban Experience, Van Nostrand Reinhold Company.
- ÇUBUK, M., G. ÖZAYDIN, D. AKTÜRK, E. ERBAŞ, 1999: Kentsel Tasarımda Renk Tasarımı. Görükle- Görükkent Konut Yerleşmesi Kentsel Tasarım Uygulaması Çerçevesinde Düzenlenen Renk Tasarımı Semineri. M.S.Ü. , Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.
- ÇUBUK, M., 2000: Kentsel Peyzaj. M.S.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehircilik Anabilim Dalı, Kentsel Tasarım Y. Lisans Basılmamış Ders Notları, İstanbul.
- ERBAŞ, E. A.,1988: Görükle - Bursa Konut Yerleşmesinde Binalarda Kullanılacak Renklerin Seçilmesine İlişkin Kriterler. Görükle- Görükkent Konut Yerleşmesi Kentsel Tasarım Uygulaması Çerçevesinde Düzenlenen Renk Tasarımı Semineri. M.S.Ü. Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,İstanbul.
- EŞKİNAT, Y. ,..... : Kent Planlama ve Tasarım Arasında Gerekli Ara Ölçek: Kentsel Tasarım. Bilkent Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Kentsel Tasarım ve Peyzaj Bölümü, Ankara.
- GİRİTLİOĞLU, C., 1991: Şehirselleşme Mekan Ögeleri ve Tasarımı 1. İTÜ Kütüphanesi Sayı:1459. İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.
- GÜLEZ, S., 1979: Doğu Karadeniz Kıyı Şeridinde Rekreatif Potansiyelinin Saptanması ve Değerlendirilmesi. KTÜ, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı, Doktora Tezi, İstanbul.
- KAPLAN, A., E. KÜÇÜKERBAŞ, 2000: Kentsel Tasarımda Peyzaj Mimarlığının Yeri ve Kentsel Peyzaj Tasarımı. Peyzaj Mimarlığı Kongresi 2000, Peyzaj Mimarları Odası, Ankara.
- KRIER, R.,1988: Urban Space. Academy Editions, ISBN 0-8478-0236-1, London.
- KÜÇÜKERBAŞ, E., B. ÖZKAN, 1994: Bir Meydan Tasarım Sürecinin Germencik Örneğinde Ortaya Konulması. E.Ü. Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü Bilim Ofset, Bornova, İzmir.

- LEES, L. H .,1994: Urban Public Space and Imagined Communities in the 1980s and 1990s. Journal of Urban History, Vol.20, No.4.
- LYNCH, K., 1960: The Image of the City. Mit Press, Cambridge.
- MOUGHTIN, C. 1992: Urban Design: Street and Square, Butterworth- Heinemann Ltd.
- OKTAY, D., 1999: Kentsel Ortak Mekanların Niteliği ve Kent Yaşamındaki Rolü. Yapı Dergisi, Sayı: 207, İstanbul.
- ÖZAYDIN,G.,1999: Kentte Renk Kullanımı İçin Tasarım İlkeleri. Görükle Toplu Konut Alanında Renk Uygulaması İçin Verilen Konferanslar, Mimar Sinan Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.
- RUBENSTEIN, H.M., 1992: Pedestrian Malls, Street Capes and Urban Spaces. John Wail and Sons, Inc, New York.
- SEÇKİN, Ö. B., 1998: Peyzaj Uygulama Tekniği. İ.Ü. Yayın No: 4105.Orman Fakültesi Yayın No: 453. ISBN: 975- 404- 507-0. İstanbul.
- SUHER, H., 1998: Kent Planlama Sürecinde Kent Meydanlarının Yeri ve İşlevi. Peyzaj Mimarlığı Dergisi, Sayı: 4, Mayıs- Haziran Ayı, Özdemir Ofset, İstanbul.
- ŞENER, H., D. YILDIZ, 1999: Kentsel Mimari ve Kentsel Mekana Katkı. Ulusal Kentsel Tasarım Kongresi. M.S.Ü. Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.
- TANERİ, E.,1978: Şehircilik Konuları. İ.D.M.M.A Mimarlık Bölümü Şehircilik ve Proje Kürsüsü- 5, İstanbul.
- TRANCIK, R., 1986: Finding Lost Space. Van Nostrand Reinhold, New York.
- YILDIZCI, A.C., 1988: Bitkisel Tasarım.Atlas Ofset, İstanbul.
- WALKER, D. T., 1992:Site Design and Construction Detailing. Van Nostrand Reinhold, New York.
- ZUCKER, P., 1959:Town and Square. Columbia University Press, New York.